

TUOMAS HOVI

Synkkä turismi

Kauhu, pahuus, kuolema ja kärsimys ovat toistuvia aiheita kansanperinteessä, kuvataiteessa, kirjallisuudessa ja elokuvissa. Ihmisten kiinnostus kyseisiä teemoja kohtaan ei ole mikään uusi ilmiö (Kunnas 2008, 36). Samat teemat näkyvät nykyään yhä useammin myös matkailussa, ja kuolemaan, kärsimykseen ja kauhuun liittyvä turismi on kasvava matkailuteollisuuden ala (Sharpley 2009, 5). Maailmassa onkin lukuisia pahuuteen, kuolemaan ja kärsimykseen liittyviä paikkoja, jotka kiinnostavat ja kiehtovat ihmisiä niin paljon, että niistä on kehittynyt suosittuja matkailukohteita. Malliesimerkkinä ”pahasta paikasta” matkailukohteena voidaan pitää yllä olevassa Pertti Jarlan sarjakuvassa kuvattua Auschwitzin keskitysleiriä (© Pertti Jarla 2007). Kuoleman, kärsimyksen ja pahuuden teemoja hyödyntävästä turismista on tehty kansainvälistä tutkimusta, ja tutkimuksessa ilmiötä on kuvattu englanninkielisillä termeillä *dark tourism*, *thanatourism* tai *atrocitiy heritage* (Strange & Kempa 2003, 387). Suomessa aihetta ei ole tähän asti tutkittu käytännössä ollenkaan, eikä ilmiötä kuvaamaan ole muodostunut yksiselitteistä käsitettä. Muutamissa aihetta sivuavissa kotimaisissa artikkeleissa ilmiöstä on käytetty nimeä *makaaberimatkailu* tai *kauhumatkailu*. (Ahtola 2004, 231, 294–295). Käytetyt termit ovat kuitenkin liian suppeita ilmiön kuvaamiseen. Mielestäni sopivin termi kuvaamaan ilmiötä on englanninkielisissä tutkimuksissa yleisimmin käytetyn *dark tourism* -termin suomennos *synkkä turismi*. Olennaisena osana synkkää turismia ovat matkailukohteet, jotka liitetään jollain

tavalla pahuuteen. Pahuuden ja laajimminkin negatiivisiksi koettujen tapahtumien kiehtovuus turismissa on mielenkiintoinen ilmiö, jota on hedelmällisintä avata laajemman ilmiön, synkän turismin kautta.

Synkkä turismi ilmiönä ja tutkimuskohteena

Turismi määritellään usein työnteon vastakohtana tapahtuvaksi vapaa-ajan toiminnaksi, johon liittyy olennaisesti erilaisissa turistikohteissa vierailu. Monet tutkijat kuitenkin myöntävät, että turismin käsitteen tarkka ja yksityiskohtainen määrittely on hankalaa. Matkakohteiksi valikoituu usein paikkoja, jotka jostain syystä kiinnostavat turistia. Turistit usein odottavat ja haaveilevat saavansa kohteissa elämyksiä ja kokevansa matkalla jotain erikoista, arkielämästä poikkeavaa. Monesti näiden haaveiden ja odotusten taustalla on Internetistä, elokuvista tai kirjallisuudesta välittyneitä käsityksiä ja oletuksia. (John Urry 2002, 2–3.)

Kulttuuri ja kulttuuriperintö ovat yhä tärkeämpi osa nykyajan matkailua (Ahtola 2004, 294; Timothy & Boyd 2003, 1). Kulttuuriperinnöstä on itse asiassa muodostunut yksi matkailuteollisuuden ala: kulttuuriperintömatkailu, *heritage tourism*. Käsitteinä kulttuuri ja kulttuuriperintö ovat niin yleisesti käytettyjä, että niiden määrittely ei ole yksinkertaista. Laajimmillaan kulttuuriperinnön voidaan käsittää tarkoittavan melkein mitä tahansa kulttuurin muotoa. Kulttuuriperintöön voidaan katsoa kuuluvan esimerkiksi erilaiset aineelliset ja aineettomat resurssit kuten rakennukset, museoiden esineet, juhlat, taide, festivaalit ja kulttuuriset tapahtumat. Kulttuuriperintö voi myös liittyä pahuuteen ja olla jotain synkemmäksi mielletävää kuten sotien taistelupaikka tai teloitusten ja luonnonkatastrofien tapahtumapaikka. Tätä jälkimmäistä kulttuuriperinnön osa-aluetta kutsutaan tutkimuksessa synkäksi kulttuuriperinnöksi, *dark heritage*, ja siihen liittyvää turismia synkäksi turismiksi, *dark tourism*. (Timothy & Boyd 2003, 3–4.) Kulttuuriperinnöksi mielletään yleisesti sellaisia kulttuurin osia, jotka katsotaan erityisen tärkeiksi ja merkittäviksi. Kaikki kulttuurin osa-alueet eivät siis automaattisesti ole kulttuuriperintöä, vaan kulttuuriperintö on aina valinnan tulos. Kaikkea synkkää turismia ei voikaan laskea kulttuuriperintöön kuuluvaksi, sillä synkkään turismiin voidaan laskea kuuluviksi myös sellaisia kohteita, joita ei yleisesti mielletä tai haluta mieltää erityisen merkittäviksi kulttuurin osiksi.

Synkkä turismi on turismia, jonka vierailupaikat liittyvät jollain tavalla kuolemaan, kauhun, kärsimykseen tai katastrofeihin. Moniin synkän turismin paikkoihin liittyy myös pahuuden ulottuvuus esimerkiksi kohteissa tapahtuneiden pahoiksi miellettyjen tapahtumien ja tekojen kautta. Synkän turismin vierailupaikkoja ovat esimerkiksi kuuluisien ihmisten kuolinpaikat, hautausmaat, terrori-iskujen kohteet, vankilat, luonnonkatastrofien tai suuronnettomuuksien tapahtumapaikat tai kohteet, joissa esitetään tai lavastetaan kuolemaan liittyviä tapahtumia. (Seaton & Lennon 2004, 63; Stone 2006, 145.) Termin synkkä turismi loivat ja tekivät tunnetuksi kaksi brittitutkijaa Malcolm Foley ja John Lennon 1990-luvun puolivälissä (Lennon & Foley 2004, 3; Stone 2006, 148).

Samoihin aikoihin brittiläinen professori A. V. Seaton lanseerasi termin thanaturismi (*thanatourism, kuolemanturismi*) kuvaamaan samaa ilmiötä. Seatonin kehittämän termin juuret ovat keskiaikaisessa kuoleman tarkastelussa, thanatopsiksessa (Seaton 2007, 372, 377). Synkkä turismi on tutkimuksessa selvästi yleisemmin käytetty termi, joskin myös termiä thanaturismi käytetään jonkin verran.

Synkkä turismi ja thanaturismi ovat suhteellisen uusia termejä, mutta niiden kuvaamalla ilmiöllä on kuitenkin pitkät historialliset juuret. Seatonin mukaan ilmiön juuret ovat keskiaikaisessa kuoleman representaation perinteessä ja 1700- ja 1800-lukujen romantiikassa. Romantiikan ajalla synkkään turismiin rinnastettavia matkoja järjestettiin esimerkiksi Waterloon taistelun tapahtumapaikalle ja Pompeijin rauniokaupunkiin. (Seaton 2007, 372–378.) Toisaalta synkän turismin juurten on nähty ulottuvan vieläkin kauemmas historiaan. Esimerkiksi Rooman gladiaattorinäytöksien on nähty edustavan synkkää turismia samoin kuin keskiaikaisten julkisten teloitusten (Stone 2006, 147). Myös kristittyjen pyhiinvaelluksia voidaan pitää osana synkkää turismia tai ainakin sen historiaa. Jo varhaiset kristityt tekivät pyhiinvaelluksia marttyyrien haudoille ja kuolinpaikoille, joissa marttyyrit olivat usein kohdanneet tuskallisen kuoleman. (Foley & Lennon 2004, 3.) Pyhiinvaelluksien kohteina on siis vuosisatojen ajan ollut paikkoja, joihin liittyy kärsimystä ja kuolemaa. Vaikka pyhiinvaeltajien motiivit matkoilleen ovat olleet lähtökohtaisesti erilaisia kuin synkässä turismissa, konkretisoi vierailu marttyyrikuolemien tapahtumapaikoilla samalla ihmisten pahuutta ja julmuutta toisiaan kohtaan.

Yleisenä käsitteenä synkkä turismi vaikuttaa yksiselitteiseltä, mutta jokainen tutkija on määritellyt termin sisällön eri aikoina eri tavoin. Malcolm Foley ja John Lennon määrittelevät synkän turismin liittyvän nimenomaan lähihistorian tapahtumiin. Heidän mukaansa keskeisintä synkässä turismissa on se, että sen avulla turisti voi kyseenalaistaa nykyisyyden, modernin kehityksen ja sen seuraukset. Foley ja Lennon näkevät synkän turismin olevan pelon, levottomuuden, epäilyn ja epävarmuuden muuttamista hyödykkeeksi ja kauppatavaraksi. Toisin sanoen synkkä turismi voidaan nähdä pahuuden viihteellistämisenä ja kaupallistamisena. (Tarlow 2005, 48.) Foley ja Lennonin mukaan synkkä turismi on sidoksissa nykyaikaan ja vain autenttisiin, kuolemaan liittyviin paikkoihin. Synkkä turismi on heille myös ennen kaikkea länsimainen ilmiö. Synkän turismin kohteisiin ja tapahtumiin liitetyt käsitykset saavat vahvistuksen niiden ihmisten muistoista, jotka ovat eläneet tapahtumien aikana. (Foley & Lennon 2004, 12.) Foley ja Lennonin mukaan esimerkiksi Auschwitzin keskitysleiriin ja John F. Kennedyn salamurhan tapahtumapaikalle suuntautuva turismi on synkkää turismia.

Useat tutkijat ovat kyseenalaistaneet Foley ja Lennonin tiukan kronologisen ja maantieteellisen määrittelyn ja ovat laajentaneet käsitettä kattamaan lähes kaiken kuolemaan, kauhuun tai kärsimykseen liittyvän turismin. Esimerkiksi A. V. Seatonin mukaan synkkä turismi ei ole vain lähihistorian tapahtumiin sidottua (Seaton 2007, 377).¹ Vaikka Foley ja Lennonin synkän turismin maantieteellistä määrittelyä onkin kritisoitu, ovat

1 Vertaa aikaisemmin mainittu thanaturismi ja sen historialliset juuret.

synkkä turismi ja sen tutkimus olleet toistaiseksi hyvin pitkälti nimenomaan länsimaisia ilmiöitä ja sidoksissa länsimaiseen kulttuuriin. Samoin Foleyn ja Lennonin kronologinen rajaus on osittain aiheellinen, sillä ne synkän turismin kohteet, joiden tapahtumista on kulunut vähemmän aikaa, mielletään usein ikään kuin synkemmiksi. Mielestäni synkkä turismi on yksinkertaisesti turismia, missä vieraillaan paikoissa joihin liittyy tai joihin on yhdistetty ennen aikaiseen tai väkivaltaiseen kuolemaan, kärsimykseen tai muihin negatiiviseksi koettuihin asioihin liittyviä tapahtumia. Myös turistikohteeseen tutustumisen syy voi toimia yhtenä synkän turismin määrittelynä. Mikäli kohteisiin tutustumisen syynä ovat nimenomaan niihin liitetyt synkät konnotaatiot, on kyse synkästä turismista.

Miksi synkkyys kiehtoo turismissa?

Synkän turismin olemassaololle ja kuolemaa sekä kärsimystä kohtaan tunnetulle kiinnostukselle on esitetty monia syitä. Yksi selitys sen kiinnostavuudelle on länsimaisessa yhteiskunnassa vallalla oleva kaksinainen suhtautuminen kuolemaan. Nykyaikana kuolema käsitetään usein vieraaksi ja kliiniseksi. Esimerkiksi suurin osa suomalaisista kuolee nykyään sairaalassa, kun taas aikaisemmin kuolema tapahtui kotona sukulaisten ja perheen läsnä ollessa (Pentikäinen 1990, 197–198). Terhi Utraisen mukaan kotona tapahtunut kuolema on usein koettu hyväksi kuolemaksi, kun taas laitospainainen moderni sairaalakuolema on mielletty pahaksi (Utrainen 1999, 291). Pahana tai poikkeuksellisenä kuolemana pidetään myös yllättävää ja varsinkin toisen ihmisen aiheuttamaa kuolemaa. Nykyihmisen väitetään usein vieraantuneen kuolemasta, mutta paradoksaalisesti kuolema on kuitenkin koko ajan massamedian välityksellä läsnä ihmisten päivittäisessä elämässä niin uutisina kuin viihteenäkin (Stone & Sharpley 2008, 580). Kuolema on mielestäni länsimaisessa yhteiskunnassa nykyään yhtä paljon esillä kuin aikaisemminkin, ellei jopa enemmänkin. Myöhäismodernissa yhteiskunnassa kuolema medioituu ja siihen liittyvät tunteet kuten suru, pelko ja ahdistus näyttäytyvät kulttuurissamme yhä useammin medioidussa muodossa esimerkiksi uutisten tai elokuvien kautta (Sumiala 2009, 63). Kuolema on esillä kuitenkin eri tavalla ja suhtautuminen siihen on muuttunut. Ihminen voi kohdata kuoleman ja kärsimyksen median välityksellä arkisen viihteen muodossa, jolloin kuolemaan voidaan suhtautua kevyen välinpitämättömästi. Median välityksellä esitetty kuolema ja kärsimys ovat usein spatiaalisesti kaukana kokijasta, jolloin niiden merkitystä ei välttämättä koeta henkilökohtaisena. Toisaalta median välityksellä kuolemaa voidaan käsitellä yhteisesti. Johanna Sumialan mukaan kuolemaan liitetyt rituaalit ovatkin nykyään lähtökohtaisesti medioituja ja ne tapahtuvat mediassa ja sen välityksellä (Sumiala 2009, 66).

Todellisuudessa kohdattu kuolema koetaan usein henkilökohtaisena tragediana, jolloin se on jotain vierasta, väärää ja jopa pahaa. Suhtautuminen kuolemaan on muuttunut luonnollisesta tapahtumasta entistä enemmän henkilökohtaiseksi katastrofiksi ja onnettomuudeksi (Hovi 1999, 9). Synkän turismin avulla ihmiset voivat käsitellä ja pyrkiä ymmärtämään kuolemaa ja siihen liittyvää kärsimystä toisten ihmisten kokemusten

kautta. Aihetta tutkineet Philip Stone ja Richard Sharpley yhdistävätkin synkän turismin laajempaan länsimaiseen perinteeseen käsitellä kuolemaa populaarikulttuurissa, johon kuuluvat esimerkiksi elokuvat, kuolemaa käsittelevät vitsit, musiikki ja kuvataiteet (Stone & Sharpley 2008, 584–585). Mielestäni yhtenä merkittävimpana syynä synkkään turismiin on juuri ihmisten ristiriitainen suhtautuminen kuolemaan. Toisaalta kuolema on kaukainen ja institutionalisoitu ja toisaalta taas hyvinkin läheinen esimerkiksi uutisten, elokuvien ja kirjallisuuden kautta. Kohteet joihin liittyy kärsimystä ja ennenaikaiseksi koettua kuolemaa kiinnostavat ihmisiä, sillä niiden kautta on mahdollista miettiä omaa suhtautumista kuolemaan ja kärsimykseen. Johanna Sumialan mukaan kuolema herättää mediassa kiinnostusta, jos sitä voidaan pitää jotenkin poikkeuksellisenä. Kuoleman tekee poikkeukselliseksi esimerkiksi se, että kuolema ei ole luonnollinen vaan toisen ihmisen aiheuttama. Kuolema muuttuu erityisen kiinnostavaksi, jos uhrit tai tekijät ovat olleet jollain tavalla erityisiä tai kuuluisia tai jos uhrien lukumäärä on erityisen suuri tai tekotapa erityisen julma. (Sumiala 2009, 63.) Samoja kriteerejä voidaan käyttää myös synkän turismin kohteiden kiinnostavuutta pohdittaessa. Toisaalta synkän turismin taustoja pohdittaessa on aina myös olemassa ylitulkinna vaara. Synkän turismin kohteet voivat kiinnostaa turisteja myös siitä yksinkertaisesta syystä, että niissä on tapahtunut jotain historiallisesti merkittävää tai koska ne ovat yleisesti jaettu ja tunnettuja matkailukohteita.

Turisteilla on monia erilaisia syitä matkakohteidensa valintaan, ja sama koskee myös synkän turismin osanottajia. Tutkijat Ria Dunkley, Peter E. Tarlow sekä Philip Stone ja Richard Sharpley ovat listanneet yleisimpiä syitä siihen, miksi turistit vierailevat synkän turismin kohteissa. Dunkleyn mukaan syinä ovat mm. jännityksen ja mielihyvän hakeminen, muistaminen ja empaattisuus, autenttisuuden kokeminen, sairaalloinen kiinnostus kohteeseen, itsetutkiskelu tai pyhiinvaellus.² Peter E. Tarlowin tekemä synkkien turistikohhteiden jako perustuu siihen, minkälaisia vaikuttimia, syitä ja motivaatioita turisteilla on vierailla kyseisissä paikoissa. Hänen mukaansa synkkä turismi voi toimia tekosyynä tai yrityksenä ymmärtää nykyaikaa. Taustalla voi olla romantiikkaan tai kansalliseen identiteettiin liittyviä käsityksiä, tai matka voi toimia mystisenä ja hengellisenä kokemuksena. (Tarlow 2005, 54.) Stonen ja Sharpleyn mukaan syyt osallistua synkkään turismiin vaihtelevat tilanteesta ja ihmisistä riippuen. Yksittäisiä syitä voivat heidän mukaan olla esimerkiksi kuoleman tutkiskelu, surun terapeutin käsittely, narsismi, median vaikutus tai vahingonilo. (Stone & Sharpley 2008, 589–590.) Turistit myös saattavat hakea erikoisia elämyksiä erityisesti pahuuteen tai kauhuun liittyvistä kohteista. Johanna Sumiala lainaa Georges Bataillen käsityksen siitä, että yhteiskunta pyrkii alistamaan inhimillisen olemassaolon pimeän puolen kyetäkseen hallitsemaan sitä. Sumialan mukaan esimerkiksi koulusurmien tapainen rikos murtaa yhteiskunnassa vallitsevan moraalisen järjestyksen eli kiellon tappaa ja murhata. Vaikka teko herättääkin vastenmielisyyttä, se myös kiehtoo ja vetää ihmisten mielenkiinnon puoleensa. (Sumiala 2009, 62.)

2 The Dark Tourism Forum [online]. <http://pages.123-reg.co.uk/pstone1-995478/sitebuildercontent/sitebuilder-files/riadunkleypresentationTSeventlondonoct2006.pdf> [21.4.2011].

Synkkä turismi voi myös antaa turistille mahdollisuuden kollektiivisen surun ilmentämiseen niin sanotun suruturismiin (*grief tourism*) kautta. Suruturismiin katsotaan olevan osa synkkää turismia, ja se liittyy usein onnettomuuspaikoilla tai hautausmailla vierailuun. Esimerkiksi James Deanin ja prinsessa Dianan kuolinkolarien paikat ovat muotoutuneet suosituiksi turistikohteiksi (Stone & Sharpley 2008, 577). Varsinkin prinsessa Dianan kuolema sai aikaan massiivisen yhteisöllisen suremisen aallon, jolloin ihmiset kokoontuivat ja toivat satoja kynttilöitä, kukkia, pehmoleluja sekä surunvalittelukortteja Kensingtonin puistoon Lontoossa (Grünhagen 2010, 72). Suruturismia on pidetty mahdollisuutena ilmaista omaa suruaan jonkun toisen kuoleman tai onnettomuuden välityksellä. Sama ilmiö on havaittavissa myös Suomessa. Esimerkiksi liikenneonnettomuuksien kuten vuonna 2004 Äänekoskella tapahtuneen Konginkankaan linja-autoturman tai muiden tragedioiden kuten Jokelan tai Kauhajoen koulusurmien tapahtumapaikoilla vierailaan ja paikalle tuodaan kukkia ja kynttilöitä. Usein tällaisissa paikoissa vierailee myös sellaisia ihmisiä, joilla ei ole henkilökohtaista yhteyttä tapahtumiin. Vierailuja voi motivoida halu jakaa koettu suru tai inhimillinen tarve nähdä esimerkiksi uutisista tuttu onnettomuuspaikka henkilökohtaisesti. Sekä Konginkankaan onnettomuus että Jokelan ja Kauhajoen koulusurmat olivatkin erittäin vahvasti medioituja tapahtumia. Median välityksellä onnettomuuksia voitiin käsitellä kollektiivisena, jaettuna suruna (Ruuskanen 2010, 264).

Synkkyiden asteikko

Eräiden tutkijoiden, kuten esimerkiksi Philip R. Stonen ja Richard Sharpleyn mukaan synkän turismin kohteista voidaan jaotella erilaisia synkkyiden asteita, joista muodostetaan synkän turismin asteikko. Asteikko muodostetaan sekä kohteiden oletetun makaaberiuuden tai ”pahuuden” asteen mukaan että muiden oletettujen arvojen kuten opetuksellisuuden, eettisyyden ja taloudellisuuden mukaan. Vaikka synkän turismin asteikko on vain suuntaa-antava, voi sitä käyttää apuvälineenä tarkasteltaessa ilmiötä lähemmin. Asteikon synkimmässä päässä olevat matkailukohteet ovat niin sanottuja todellisia kuoleman ja kärsimyksen paikkoja, joihin liittyy usein poliittisia ja ideologisia tarkoituspäriä. Näiden kohteiden tapahtumat sijoittuvat lähihistoriaan, ja niillä voidaan katsoa olevan myös suuri opetuksellinen arvo. (Stone 2006, 150–151.) Esimerkkejä tämääntapaisista kohteista ovat muun muassa Auschwitz-Birkenaun keskitysleiri, New Yorkin terrori-iskujen kohde Ground Zero ja Kambodžan kuoleman kentät. Synkän turismin ääripäähän voidaan lukea myös niin sanotut taivashautajaiset Tiibetissä, joita länsimaisten turistien on tietyissä tilanteissa mahdollista päästä seuraamaan. Taivashautajaiset on buddhalainen rituaali, jossa vainaja asetetaan avaralle paikalle korppikotkien syötäväksi. (Harper, Quinn, Miller & Ho 2007, 404.)

Asteikon vastakkaisen pään kohteet liittyvät löyhemmin kuolemaan ja kärsimykseen. Niissä turisti tarkoituksella etsii pelottavia kokemuksia kohteessa, jolla joko on tai sillä mainostetaan olevan synkkä tai pahaenteinen historia. Näihin kohteisiin ei katsota liittyvän poliittisia tai ideologisia tarkoituspäriä, ja niillä on enemmän viihteellinen kuin

opetuksellinen arvo. (Stone 2006, 150–151.) Asteikon kevyemmän pään kohteisiin liittyy usein myös fiktiivisyys ja epäautenttisuus. Synkän turismin viihteellisempää osaa voidaan kutsua myös kauhuturismiksi. Esimerkkejä tällaisista kohteista ovat muun muassa Lontoossa sijaitseva The London Dungeon -kauhumuseo, Turun linnassa järjestettävä ”Kidutusta, kuolemaa ja kummituksia” -kierros sekä Dracula-turismi Romaniassa. Pahuus ja pahuuteen suhtautuminen siis ilmenevät synkän turismin asteikon eri kohdissa eri tavoin. Toisaalta pahuuden ja synkkyyden aste riippuu myös kohteessa vierailevan turistin näkökulmasta. Yksittäinen synkän turismin kohde voikin kuvastaa toiselle turistille viihteellistettyä pahuutta, kun taas toiselle se voi samanaikaisesti merkitä todellista pahuutta.

Vaikka synkän turismin asteikot ovat tutkijoiden keinotekoisesti kokoamia, ne toimivat hyödyllisinä apuvälineinä ilmiön tarkastelussa. Tarkastelen seuraavaksi neljää synkän turismin kohdetta, joista kaksi sijoittuu synkän turismin asteikon synkimpään päähän ja kaksi asteikon viihteellisimpään päähän. Synkän turismin sisällä kuoleman kiinnostavuus ja siihen liitetyt pahuuden käsitteet näkyvät kuvaamissani esimerkeissä niin konkreettisesti kuolemaan liittyvissä paikoissa (Auschwitzin keskitysleiri ja WTC-iskujen kohde Ground Zero) kuin viihteellistettynä ja kaupallistettuna pahuutenakin (Turun linnan ”Kauhua, kidutusta ja kuolemaa” -kierrokset ja Dracula-turismi Romaniassa).

Auschwitz ja Ground Zero

Natsi-Saksan pystyttämä Auschwitz-Birkenau keskitysleiri nykyisessä Puolassa on epäilemättä yksi tunnetuimmista ja eniten vierailuista synkän turismin kohteista maailmassa ja samalla yksi ulkomaalaisten turistien eniten suosima, ellei jopa suosituin vierailukohde Puolassa. Esimerkiksi vuonna 2010 Auschwitzissa vieraili yli miljoona ihmistä.³ On arvioitu, että Auschwitz-Birkenau keskitysleirillä kuoli vuosien 1940–1944 aikana yli miljoona ihmistä, joista noin 90 prosenttia oli juutalaisia. Vuonna 1947 Puolan parlamentti päätti säilyttää leirin Puolan kansakunnan ja muiden ihmisten marttyyriuden muistomerkkinä, ja vuonna 1979 leiri liitettiin Unescon maailmanperintökohdelistalle. (Lennon & Foley 2004, 46, 49.) Nykyään museoon kuuluvat Auschwitz I ja Auschwitz II-Birkenau leirit, joskin Auschwitz I on tunnetumpi ja suosituimpi vierailukohde. Museoon kuuluu yhteensä yli 150 rakennusta ja yli 300 rakennuksen rauniot. Pysyvissä ja vaihtuvissa näyttelyissä on esillä mm. vankien henkilökohtaisia tavaroita, hiuksia, matkalaukkuja sekä silmälaseja. (Lennon & Foley 2004, 58, 63; Auschwitz-Birkenau museon internet-sivut⁴) Museoon voi tutustua myös virtuaalisesti museon internetsivujen kautta.

Auschwitzissa turisti voi vierailla autenttisilla paikoilla, joilla ihmisiä on kidutettu ja murhattu. Auschwitzissa kuoleman ja kärsimyksen laajuus konkretisoituu, mikä voi Foley ja Lennonin määritelmän mukaisesti saada turistin kyseenalaistamaan käsitykset

3 *Museum Report* 2010 [online]. Vuonna 2010 vierailijoita oli yhteensä 1 380 000. http://en.auschwitz.org.pl/m/index.php?option=com_content&task=view&id=620&Itemid=49 [21.4.2011].

4 *Memorial and Museum, Auschwitz-Birkenau* [online]. http://en.auschwitz.org.pl/z/index.php?option=com_content&task=view&id=52Itemid=3 [21.4.2011].

modernista kehityksestä ja sen seurauksista. Museolla on erittäin vahva poliittinen, ideologinen ja opetuksellinen taso. Museo koetaan myös autenttiseksi ja paikan tapahtumat ovat osa lähihistoriaa, joten se on hyvä esimerkki synkän turismin skaalan synkimpään päähän sijoittuvista matkailukohteista. Auschwitz-Birkenauin tapaisessa kohteessa koettu pahuus on todellista, ja turismin taustalla voi usein olla turistin halu kohdata konkreettinen pahuus ja koettaa ymmärtää sitä.

Vuoden 2001 WTC-terrori-iskujen kohde New Yorkissa on toinen esimerkki asteikon synkimmän pään kohteista. Kahden kaapatun lentokoneen törmäys 11.9.2001 World Trade Centerin kaksoistorneihin aiheutti yhteensä seitsemän rakennuksen tuhoutumisen ja noin 3000 ihmisen kuoleman. Neljä kuukautta WTC-iskujen jälkeen paikalle rakennettiin tilapäinen näköalatasanne yleisöä varten. WTC-iskujen kohteesta muodostui turismikohde, josta alettiin käyttää nimeä Ground Zero. Vuoden 2002 loppuun mennessä paikalla oli käynyt jo noin 3,6 miljoonaa vierailijaa. Ennen terrori-iskuja World Trade Centerissä sijainneella näköalatasanteella oli vierailut puolet vähemmän turisteja, keskimäärin noin 1,8 miljoonaa vierasta vuodessa. (Lisle 2004, 3.) Kohteen voidaan siis kääntäen sanoa olevan kiinnostavampi tuhoutumisensa jälkeen kuin se koskaan oli ollut ehjänä. Tällä hetkellä paikalle rakennetaan uusia World Trade Center -rakennuksia, joista osa on jo valmistunut. Rakennustyömaa on rajattu aidalla, johon ihmiset ovat liimanneet eri maiden lippuja, viestejä ja kuvia iskuissa kuolleista uhreista. Paikan asemasta turistikohdeena kertoo se, että sinne järjestetään opastettuja kävelykierroksia ja siellä muun muassa myydään erilaisia matkamuuistoja.⁵ Ground Zeroon suuntautuva turismi voidaan osittain luokitella myös suruturismiksi, sillä paikalla käy monia uhrien omaisia, ystäviä ja tuttavuuksia muistelemassa ja suremassa vainajia. Ground Zero on myös ”paha paikka”. Monille paikalla vieraileville noin 3000 ihmisen kuolemaa voi olla vaikeaa selittää ja käsittää muuten kuin pahana tekona tai pahuuden ilmentymänä, vaikka teon taustalla olisikin löydettävissä poliittisia tai ideologisia syitä.

Maailmassa on monia synkän turismin kohteita, joiden voidaan periaatteessa katsoa olevan paljon synkempiä kuin Ground Zero. Kambodžan kuoleman kentät tai Hiroshiman ja Nagasakin atomipommien pudotuspaikat ovat epäilemättä aiheuttaneet enemmän kuolemaa ja kärsimystä kuin syyskuun terrori-iskut New Yorkiin. Ground Zeron merkittävyyteen vaikuttaa kuitenkin se, että WTC-iskuja seurattiin ympäri maailmaa lähes reaaliajassa. Median välityksellä tapahtuma tuli läheiseksi ja henkilökohtaiseksi monille ihmisille ympäri maailmaa. WTC-iskuilla oli myös merkittävä vaikutus Yhdysvaltojen sisä- ja ulkopoliittikkaan ja näin ollen myös maailmanpolitiikkaan ja historiaan. Iskuissa kuoli useiden kansallisuuksien edustajia, ei pelkästään yhdysvaltalaisia, mikä teki tapahtumasta kansainvälisesti kiinnostavan ja koskettavan. New Yorkissa vierailee miljoonia turisteja vuosittain ja Ground Zerosta on muodostunut eri puolilta maailmaa tuleville matkailijoille yksi uusi merkittävä nähtävyys New Yorkissa.

5 Katso esim. *Ground Zero/Lower Manhattan Walking Tour* [online]. http://www.nycvp.com/ground_zero1.html [21.4.2011]

Auschwitzin keskitysleirillä ja Ground Zerolla on useita synkkään turismiin liittyviä yhtäläisyyksiä. Kummankin kohteen tapahtumat ovat osa lähihistoriaa, mistä syystä ne koetaan usein erityisen synkiksi matkailukohteiksi. Kumpaankin kohteeseen liittyy tapahtumia ja tekoja, joita pidetään viattomiin uhreihin kohdistuneena todellisena pahuutena. Yhteisenä motiivina sekä Auschwitziin että Ground Zeroon kohdistuville matkoille on turistien pyrkimys ymmärtää ja käsittää tapahtunutta. Samalla kohteet ovat monelle myös henkilökohtaisen ja kollektiivisen surun ilmentämispaikka. Kumpaankin liittyy myös pyhiinvaellukseen verrattavaa toimintaa, ja molempien asemaa matkailukohteena on arvosteltu ja kyseenalaistettu (Stone 2009, 58–59). Monet New Yorkissa asuvat ihmiset suhtautuivat hyvin kielteisesti Ground Zeroon turistikohteena, sillä monien mielestä terrori-iskun kohteen muuttaminen tavalliseksi turistikohteeksi on ollut sekä riittämätön että epäasiallinen tapa suhtautua tragediaan. (Lisle 2004, 9.) Myös suhtautuminen Auschwitziin museo- ja turistikohteena on ollut ongelmallista, sillä vaikka Auschwitz on museo, se on samalla myös tuhansien ihmisten hautausmaa. Tästä syystä joidenkin turistien käyttäytymistä ja pukeutumista on paheksuttu. (Lennon & Foley 2004, 60–61.) Turistien Ground Zeroon ja Auschwitziin kohdistuville matkoille on toki olemassa myös monia muita syitä ja motiiveja, kuten yksinkertaisesti halu vieraila historiallisesti merkittävällä ja tunnetulla paikalla.

Ground Zeroa ja Auschwitzia yhdistää myös niiden vahva asema länsimaisessa populaarikulttuurissa. Kummastakin kohteesta on tehty useita elokuvia, TV-sarjoja ja dokumentteja. Auschwitzista ja holokaustista on ymmärrettävästi ehditty tehdä enemmän elokuvia, sillä tapahtumista on kulunut pidempi aika, mutta myös WTC-iskuista on muutamana vuoden kuluessa tehty useita elokuvia.⁶ Monet synkän turismin kohteista ovatkin suurelle yleisölle tuttuja juuri populaarikulttuurin kautta. Elokuvat, TV-sarjat ja kirjallisuus paitsi muokkaavat myös synnyttävät mielikuvia eri paikoista ja tapahtumista. Populaarikulttuuri myös lisää niiden kiinnostavuutta matkailukohteina.

Turun linnan ”kauhukierros” ja Dracula-turismi Romaniassa

Synkän turismin asteikon viihteellisempään eli ”valoisampaan” päähän voidaan sijoittaa esimerkiksi Turun linnassa järjestettävä ”Kidutusta, kuolemaa ja kummituksia” -kierros sekä Dracula-turismi Romaniassa, joita tarkastelen seuraavaksi lähemmin. Turun linnassa järjestetään yleensä syksyisin ja keväisin ”Kidutusta, kuolemaa ja kummituksia” -kierroksia, jotka jo nimensäkin perusteella on helppo yhdistää synkkään turismiin kuuluviksi. Kierroksilla keskitytään linnan synkempään historiaan ja elämän ns. nurjempaan puoleen kuten tauteihin, kuolemaan, raiskauksiin, murhiin, erilaisiin ruumiillisiin rangaistuksiin jne. Kierrokset järjestetään alku- ja loppuvuodesta iltaisin, jolloin ulkona on

6 WTC-iskuun liittyviä elokuvia: [online]. http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_artistic_depictions_of_September_11_and_its_aftermath. Holokaustiin liittyviä elokuvia: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Holocaust_films [21.4.2011].

jo pimeää. Pimeys toimiikin yhtenä tärkeänä elementtinä, sillä kierroksen aikana linnassa ei ole juuri muuta valaistusta kuin mustaan kaapuun pukeutuneiden oppaiden taskulamput. Mukana on myös muutamia näyttelijöitä, jotka esittävät mm. pyöveliä ja ruttotautista kuolevaa ihmistä. Näyttelijät ovat tulkintani mukaan mukana kierroksilla sekä elävöittä-mässä historiaa että korostamassa kierroksen kauhuaspektia. Jälkimmäinen tulkinta pe-rustuu siihen, että sekä ”ruttotautinen” että ”pyöveli” ilmestyvät paikalle yllättäen tarkoi-tuksenaan pelästyttää kierrokselle osallistujia. Näyttelijöiden lisäksi kierroksia varten on tuotu näytteille normaalista poikkeavia näyttelyesineitä kuten esimerkiksi linnan alueelta löydetty luuranko, sekä myös muuta kierrokseen teemaan sopivaa rekvisiittaa. Viihteellisistä elementeistä (valaistus, rekvisiitta, näyttelijät, oppaiden asusteet) huolimatta kier-roksilla pitäydytään historiallisissa faktoissa, sillä tarkoituksena on ennen kaikkea kertoa linnan historiasta.⁷

Moniin kierroksen teemoihin liittyy pahuuden kokemus, joka syntyy osittain nyky-ajan moraalikäsitteiden pohjalta. Turun linna toimii vierailijalle konkreettisena muistu-tuksena siellä tapahtuneista pahoiksi koetuista tapahtumista. Aikalaisille tapahtumat eivät välttämättä kuvastaneet pahuutta, mutta nykyajan perspektiivistä monet kierroksilla kuvatut karkeat ja julmat tapahtumat voivat järkyttää. Esimerkiksi monet keskiaikaiset rangaistusmenetelmät voivat tuntua turistista liioitellun julmilta ja nykyisten eettisten käsitysten vastaisilta. Toisaalta tapahtumat sijoittuvat tarvittavan kauas menneisyyteen, joten niitä voidaan käsitellä viihteellisesti. Turun linnan ”*Kidutusta, kuolemaa ja kummituksia*”-kierroksilla pahuuden viihteellisyys syntyy siis osittain ajallisesta etäisyydestä, mutta osittain se on myös matkailuteollisuudessa tietoisesti valittu lähestymistapa. Ajal-lisesti etäisiin kohteisiin ei välttämättä liity sellaisia moraalisia ongelmia, joihin turistit heijastaisivat oman aikansa arvoja, kuin ajallisesti läheisempiin kohteisiin.

Dracula-turismia ja Draculaan liittyviä turistikohteita löytyy sekä Romaniasta että Isosta-Britanniasta. Dracula-turismilla tarkoitetaan joko fiktiiviseen Bram Stokerin luo-maan vampyyrikreivi Draculaan tai historiallisena Draculana tunnettuun Vlad Seivästä-jään liittyvää turismia. Keskeinen osa Dracula-turismia ovat matkatoimistojen järjestämät Dracula-kierrokset, joilla vierailaan fiktiiviseen Draculaan tai Vlad Seivästäjän liittyvissä kohteissa. Iso-Britannian Dracula-turismi pohjautuu yksinomaan Stokerin teokseen ja sijoittuu lähinnä Lontooseen ja Whitbyyn, jotka kummatkin ovat romaanin tapahtuma-paikkoja. Turisti voi osallistua sekä Lontoossa että Whitbyssä Dracula-aiheisille kierrok-sille. Lontoossa Dracula-kierrokseen kuuluu käytännössä vain yksi Stokerin kirjassa mai-nittu kohde, joten kierroksille on lisätty myös muita ”kauhistuttavia” kohteita. Whitbyssä vierailaan useammassa Stokerin teoksesta tutussa kohteessa. (McNally & Florescu 1994, 293–295.) Lontooseen ja Whitbyyn sijoittuva Dracula-turismi on samanaikaisesti niin

7 Kappaleen tiedot perustuvat marraskuussa 2010 järjestetyn kierroksen kokemuksiin sekä kirjoitta-jan 2.9.2009 tekemään tutkija Salme Kotivuoren haastatteluun. Kotivuori on toiminut oppaana Turun linnassa monta vuotta ja vetänyt myös ”*Kidutusta, kuolemaa ja kummituksia*”-kierroksia. Haastattelu tekijän hallussa. Aiheesta löytyy tietoa myös Silja Ylitalon artikkelista ”Kauhukierroksella Turun linnas-sa”: [online]. <http://www.tylkkari.fi/asiat/kauhukierroksella-turun-linnassa> [21.4.2011.]

synkkää turismia kuin myös kirjallisuusturismia. Kirjallisuusturismi on synkän turismin tapaan kasvava turismin alalaji, jossa tutustutaan tietyn kirjan tapahtumapaikkoihin tai maisemiin, jotka ovat innoittaneet kirjailijaa (Herbert 1995, 33).

Romanian Dracula-turismi eroaa jonkin verran Ison-Britannian Dracula-turismista. Romanian Dracula-turismissa yhdistyvät sekä fiktiivinen vampyyrikreivi Dracula että historiallinen 1400-luvun romanialainen hallitsija Vlad Seivästäjä. Vlad Seivästäjästä käytetään myös nimeä Vlad Dracula ja Bram Stoker lainasi tämän nimen teoksensa keskeiselle henkilölle. Toisin kuin usein väitetään, Vlad Seivästäjä ei kuitenkaan ollut Stokerin Draculan suorainen esikuva. Romanian Dracula-turismin kohteet voidaan jakaa karkeasti kolmeen osaan: Bram Stokerin Draculaan, Vlad Seivästäjään tai näihin molempiin liittyviin kohteisiin, joista viimeksi mainituissa Vlad Seivästäjä ja vampyyrikreivi Dracula yhdistetään usein samaksi henkilöksi. (Hovi 2008, 73.) Vlad Seivästäjän maine oli varsinakin hänen elinaikanaan erittäin negatiivinen erityisesti Romanian ulkopuolella ja maine on säilynyt negatiivisena nykyaikaan asti. Vladia on kuvattu verenhimoiseksi ja mielipuo-liseksi tyranniksi, joka murhasi, kidutti ja murhautti ihmisiä umpimähkään. Hurjimpien arvioiden mukaan Vlad tapatti jopa lähemmäs satatuhatta ihmistä vallassa olonsa aikana. Nämä lukemat, samoin kuin suuri osa Vlad Seivästäjästä kertovista tarinoista, ovat mitä luultavimmin liioiteltuja, mutta täysin tuulesta temmattuja ne eivät ole. Vlad mitä ilmeisimmin ansaitsi lisänimensä ”Seivästäjä”, sillä seivästämisen kerrotaan olleen hänen lempiteloitustapansa. Elinaikansa kontekstissa Vladin ei voida katsoa olleen erityisen julma tai verenhimoinen hallitsija, sillä esimerkiksi Vladin käyttämät sodankäynnin tavat ja teloitusmenetelmä olivat aikanaan yleisiä. (Rezachevici 2006, 3–4.) Romaniassa Vlad Seivästäjän maine on ollut huomattavasti parempi, ja häntä pidetäänkin yhtenä maan kansallissankareista, joka puolusti maataan ulkopuolista uhkaa vastaan (Hovi 2009, 2–3.).

Synkän turismin näkökulmasta Romanian Dracula-turismi on mielenkiintoinen tutkimuskohde, sillä Dracula-turismi on samaan aikaan sekä fiktiiviseen kirjaan perustuva kauhuturismia että autenttisiin kuolemaan liittyviin paikkoihin liittyvää synkkää turismia. Dracula-kierrokset, joissa vieraillaan historialliseen Draculaan eli Vlad Seivästäjään liittyvissä paikoissa, perustuvat yleensä historiallisiin tosiseikkoihin. Näillä kierroksilla mainitaan usein myös Vladin suorittamat tai hänen suorittamikseen väitetyt hirmuteot, mutta koska ne liitetään historialliseen kontekstiinsa, voidaan kierrosten katsoa pohjautuvan historiaan ja historiallisiin tapahtumiin. Kierrokset, joilla vieraillaan fiktiiviseen Draculaan liittyvissä kohteissa ovat puolestaan lähes puhtaasti viihteellistä kauhuturismia. Näillä kierroksilla kerrotaan usein myös Vlad Seivästäjästä ja hänen hirmutekojaan alleviivataan. Näin samalla vahvistetaan oletettua yhteyttä Vlad Seivästäjän ja fiktiivisen vampyyrikreivin välillä. Dracula-turismissa pahuus ja kärsimys tulevat esille nimenomaan Vlad Seivästäjän tekemiksi väitettyjen hirmutöiden kautta sekä hänen yhdistämisessään hirviöön eli vampyyriin. Vladin siis voidaan nähdä olevan ikään kuin pahuuden ruumiillistuma, jonka hahmossa yhdistyy verenhimoinen tappaja ja ylikuonnollinen hirviö. Vladin yhdistäminen vampyyri Draculaan mahdollistaa myös ajatusleikin siitä, että erityisen pahaksi ja julmaksi koettu historiallinen ihminen saattaisi edelleenkin olla elossa vampyyriksi muuttuneena. Näin ollen turisti voi turvallisessa ympäristössä kuvitella kokevansa ”pahan” läsnäolon.

Romanian Dracula-turismi ja Turun linnan ”Kidutusta, kuolemaa ja kummituksia”-kierrokset ovat hyviä esimerkkejä synkän turismin skaalan kevyemmästä ja viihteellisemmästä päästä. Kummassakin on kyse autenttisesta historiasta ja autenttisista paikoista, mutta turisti lähestyy niitä viihteellisistä lähtökohdista. Sekä Turun linnan ”kauhukierroksilla” että Dracula-turismin kohteissa turistien vierailujen yhtenä keskeisenä motiivina on kokemusten ja elämysten hankkiminen kauhun ja pelon kautta. Turistin on mahdollista kokea pahuutta turvallisessa ympäristössä, jolloin pahuutta on helppo käsitellä. Toisin kuin konkreettinen lähihistoriassa tapahtunut pahuus, viihteellistetty pahuus voidaan kohdata leikkimielisesti, ja se voidaan muuttaa turvalliseksi ja viihteelliseksi elämykseksi. Turistien vierailujen taustalla on myös monesti kiinnostus menneisyyteen ja halu tutustua historiallisiin kohteisiin, joten kauhu, pelko ja pahuus eivät ole kaikille synnä matkakohteen valintaan.

Lopuksi

Synkkä turismi on ilmiönä monimuotoinen ja pitää sisällään erilaisia kohteita, joista toiset voidaan mieltää synkemmiksi kuin toiset. Moniin synkän turismin kohteisiin liittyy olennaisena osana pahuuden ulottuvuus. Syyt synkän turismin suosioon ovat niin ikään monimuotoiset. Motiivit turistien vierailuihin synkän turismin matkailukohteissa vaihtelevat yksinkertaisesta ja sattumanvaraisesta kiinnostuksesta aina pyhiinvaellukseen ja jopa sairaalloiseen mielenkiintoon kuolemaa kohtaan. Yhtenä keskeisimmistä syistä synkän turismin kiinnostavuudelle voidaan pitää median ylläpitämää kuoleman ja siihen liittyvän pahuuden läsnäoloa yhteiskunnassa. Se, että kuolema ja pahuus ovat läsnä ihmisten arjessa esimerkiksi uutisten, elokuvien ja kirjallisuuden kautta, lisää samalla myös kiinnostusta synkkään turismiin.

Synkän turismin eri ilmenemismuotoja voidaan tarkastella sijoittamalla sen matkailukohteita asteikolle kohteiden synkkyyden perusteella. Asteikon perusteet vaihtelevat eri tutkijoiden näkökannoista riippuen, mutta yleistäen voidaan sanoa, että synkimmät kohteet edustavat pelottavia ja ahdistavia tapahtumia kävijöiden omassa todellisuudessa, kun taas viihteellistetyt kohteet puolestaan vieraammassa tai täysin fiktiivisessä maailmassa. Synkkä turismi pitää sisällään niin konkreettisia ja historiallisia kuolemaan ja kärsimykseen liittyviä kohteita kuin viihteellisiä ja puhtaasti fiktiivisiä kohteitakin. Valitsin artikkelin esimerkit asteikon vastakkaisista päistä kuvatakseni ilmiön monimuotoisuutta. Lähemmässä tarkastelussa osoittautui, että sekä molemmissa asteikon synkempään päähän sijoittuvissa että asteikon viihteellisempään päähän sijoittuvissa kohteissa on keskenään paljon yhteneväisyyksiä. Eroavaisuuksia on havaittavissa etenkin siinä, miten kuolema ja kärsimys ilmenevät esimerkkikohteissa. Asteikon synkimmän pään kohteet muistuttavat toisiaan siinä, että molemmissa kohteissa esille tuodut kuolema ja kärsimys ovat todellisia ja lähihistorian tapahtumiin liittyviä. Asteikon valoisamman pään kohteet puolestaan muistuttavat toisiaan siinä, että niissä kuolema ja kärsimys ovat ajallisesti kaukana ja osittain tästä johtuen ne on kyetty viihteellistämään. Erot kuoleman ja

kärsimyksen kokemisessa liittyvät myös turistien motiiveihin vierailta synkän turismin kohteissa. Konkreettisissa kuolemaan liittyvissä kohteissa kuten esimerkiksi Auschwitzissa motiivi matkalle voi liittyä haluun ymmärtää ja käsitellä kuolemaa ja kärsimystä. Vihteellisimmissä kohteissa kuten esimerkiksi Dracula-turismissa turistin kokemukset ja motiivit voivat olla puhtaasti vihteelliset. Näissä kohteissa kuolema ja kärsimykset ovat mukana, mutta kuitenkin tarpeeksi kaukaisina ja vieraina, joten ne voidaan kokea viihteenä.

Synkkä turismi on myös osa tavallista kulttuurimatkailua ja monet synkkään turismin liitetyt paikat ovat yhtä aikaa myös kulttuurihistoriallisia kohteita ja kulttuuriperintökohteita. Tämän vuoksi synkän turismin kohteissa vierailua ei aina voida suoraan laskea synkäksi turismiksi. Synkkä turismi on joka tapauksessa kasvava turismin ala, ja kuolema ja siihen liittyvä kärsimys ovat keskeinen osa synkkää turismia. Synkän turismin suosio osoittaa, miten kuolema kiehtoo nykyajan ihmistä, mikä vaikuttaa myös matkakohteiden valintaan.

LÄHTEET

Kirjallisuus

- AHTOLA, JANNE 2004: Uudet matkailumuodot ja tulevaisuuden trendit. AUVO KOSTIAINEN, JANNE AHTOLA, LEILA KOIVUNEN, KATARINA KORPELA & TAINA SYRJÄMAA: *Matkailijan ihmeellinen maailma. Matkailun historia vanhalta ajalta omaan aikaamme*, 294–304. SKS, Helsinki.
- DUNKLEY, RIA 2006: *The "Thanatourist": A Fascination with Death and Atrocity?* [online] <http://pages.123-reg.co.uk/pstone1-995478/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/riadunkleypresentationTSevent-londonoct2006.pdf>
- GRÜNHAGEN, CÉLINE 2010: "Our Queen of Hearts" – The glorification of Princess Diana. A critical appraisal of secular pilgrimage. TORE AHLBÄCK (toim.): *Pilgrimages Today*. Scripta Instituti Donneriani Aboensis Vol. 22, 71–86. Donner Institute for Research in Religious and Cultural History, Åbo.
- HARPER, DAMIAN & TIENLON HO & THOMAS HUHTI & KORINA MILLER (2007): *China's Southwest*. Lonely Planet, Footscray.
- HERBERT, DAVID T. 1995: Heritage as Literary Place. DAVID T. HERBERT (toim.): *Heritage, Tourism and Society*, 32–48. Mansell Publishing Limited, Lontoo.
- HÖVI, KALERVO 1999: Kun aika loppuu – kuolema historiassa. EERO KUPARINEN (toim.): *Kun aika loppuu. Kuolema historiassa*, 7–10. Turun yliopiston historian laitos, Turku.
- HÖVI, TUOMAS 2008: Dracula tourism and Romania. SILVIU MILOIU (toim.): *Europe as viewed from the margins. An East-Central European Perspective from World War I to Present*, 73–84. Valahia University Press, Targoviște.
- 2009: Kulttuuriperintö ja Dracula-turismi. *Elore* 1/09. [online] http://www.elore.fi/arkisto/1_09/art_hovi_1_09.pdf.
- KUNNAS, TARMO 2008: *Paha: mitä kirjallisuus ja taide paljastavat pahuuden olemuksesta*. Atena, Jyväskylä.
- LENNON, JOHN & MALCOLM FOLEY 2004: *Dark Tourism*. Thomson, Lontoo.
- LISLE, DEBBIE 2004: Gazing at Ground Zero: Tourism, Voyeurism and Spectacle. *Journal for Cultural Research* 8:1, 3–21.

- MCNALLY, RAYMOND T. & RADU FLORESCU 1994: *In Search of Dracula*. Houghton Mifflin Company, New York.
- PENTIKÄINEN, JUHA 1990: *Suomalaisen lähtö. Kirjoituksia pohjoisesta kuolemankulttuurista*. SKS, Helsinki.
- REZACHEVICI, CONSTANTIN 2006: Punishments with Vlad Tepes – Punishments in Europe common and differentiating traits. *Journal of Dracula Studies* 8/06. [online] http://www.blooferland.com/drc/index.php?title=Journal_of_Dracula_Studies
- RUUSKANEN, SAULI 2010: *Kuolema iltapäivällä. Postmoderni subjekti ja reaalinen iltapäiväjournalismissa*. Tampereen yliopisto.
- SEATON, A. V. & J. J. LENNON 2004: Thanatourism in the Early 21st Century: Moral Panics, Ulterior Motives and Alterior Desires. Teoksessa T. V. Sing (toim.): *New Horizons in Tourism: Strange Experiences and Stranger Practices*, 63–82. CABI Publishing, Wallingford.
- SEATON, A. V. 2007: Guided by the Dark: From thanatopsis to Thanatourism. DALLEN J. TIMOTHY (toim.): *The Heritage Tourist Experience. Critical Essays vol 2*, 371–381. Ashgate, Aldershot.
- SHARPLEY, RICHARD 2009: Shedding Light on Dark Tourism: An Introduction. SHARPLEY, RICHARD & PHILIP R. STONE (toim.): *The Darker Side of Travel. The Theory and Practise of Dark Tourism*, 3–22. Channel View Publications, Bristol.
- STONE, PHILIP R. 2009: Dark Tourism: Morality and New Moral Spaces. Teoksessa Sharpley, Richard & Philip R. Stone (toim.): *The Darker Side of Travel. The Theory and Practise of Dark Tourism*, 56–72. Channel View Publications, Bristol.
- 2006: A dark tourism spectrum: Towards a typology of death and macabre related tourist sites, attractions and exhibitions. *Tourism* 54:2, 145–160.
- STONE, PHILIP R. & RICHARD SHARPLEY 2008: Consuming Dark Tourism: A Thanatological Perspective. *Annals of Tourism Research* 35: 2, 574–595.
- STRANGE, CAROLYN & MICHAEL KEMPA 2003: Shades of Dark Tourism. Alcatraz and Robben Island. *Annals of Tourism Research* 30:2, 386–405.
- SUMIALA, JOHANNA 2009: Koulusurmat ja medioidut kuoleman rituaalit. *Kulttuurintutkimus* 26/2–3, 61–70.
- TARLOW, PETER E. 2005: Dark tourism. The appealing “dark” side of tourism and more. Teoksessa Maria Novelli (toim.): *Niche Tourism: Contemporary issues, trends and cases*, 47–57. Elsevier Butterworth-Heinemann, Oxford.
- TIMOTHY, DALLEN J. & STEPHEN W. BOYD (2003): *Heritage Tourism*. Pearson Education Limited, Essex.
- URRY, JOHN 2002: *The Tourist Gaze*. Lontoo: SAGE Publications.
- UTRIAINEN, TERHI 1999: *Läsnä, riisuttu, puhdas: Uskontoantropologinen tutkimus naisista kuolevan vierellä*. SKS, Helsinki.
- YLITALO, SILJA 2007: *Kauhukierroksella Turun linnassa* [online]. <http://tyl.utu.fi/main/?p=256>

Internetlähteet

- Ground Zero/Lower Manhattan Walking Tour* [online]. http://www.nycvp.com/ground_zero1.html [21.4.2011]
- Museum Report 2010*. [online]. http://en.auschwitz.org.pl/m/index.php?option=com_content&task=view&id=620&Itemid=49 [21.4.2011.]
- Memorial and Museum, Auschwitz-Birkenau* [online]. http://en.auschwitz.org.pl/z/index.php?option=com_content&task=view&id=52Itemid=3 [21.4.2011].
- Wikipedia* [online]. http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_artistic_depictions_of_September_11_and_its_aftermath http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Holocaust_films [21.4.2011].

TUOMAS HOVI: *Dark Tourism*

Suffering, horror and death are recurring themes in tradition, arts, movies and literature. Nowadays these same themes are also more and more visible in tourism. Visiting places that are linked with death, suffering, violence or disaster is by no means a new phenomenon, but as an academic research subject it is quite new. This type of tourism is often called either thanatourism or dark tourism, albeit the latter term is more widely used.

The article serves both as an introduction to the subject of dark tourism, which in Finland is not a widely known research subject (or at least not a widely discussed one), and as an attempt to discuss some of the reasons behind the interest in “darker” subjects, such as death and suffering. The article gives a brief overview of dark tourism both as a phenomenon and as a research subject. I also examine some possible reasons behind the interest in dark tourism and dark subjects in general. I also approach the definition of dark tourism through a “dark tourism spectrum”. This spectrum makes it easier to define dark tourism and its different subtypes and sites, from “lighter” ones, such as museums or theme parks, to “darker” ones, such as death camps or recent battlefields. I examine four examples, two from the darker side of the spectrum and two from the lighter one. The two darker examples are Auschwitz-Birkenau and Ground Zero, the site of the 9/11 attack in New York. The examples of the lighter side are Dracula tourism in Romania and a “horror tour” at Turku Castle called “Torture, death and ghosts”. While a multitude of different sites and attractions exist which can be categorized as dark tourism, to my mind these examples show the variation within the concept of dark tourism.

Although dark tourism is a worldwide phenomenon, it is not always easy to define. Not every tourist who visits a place that can be labeled as a dark tourism site is necessarily there specifically because of the link to suffering and death. Many dark tourism sites are also ‘normal’ tourist sites of cultural importance; within dark tourism there are also subcategories which may be viewed as part of dark tourism, such as grief tourism and horror tourism. There are varying reasons behind the interest in dark tourism and in places associated with death and suffering. Nevertheless dark tourism is a growing part of the tourism industry and therefore important. It is also one way in which people can recognize and redefine their own feelings and conceptions about death in modern society.

Tuomas Hovi
tuomas.hovi@utu.fi
Folkloristiikka, 20014 Turun yliopisto